

lente 2003

BOMEN *nieuws*

Kwartaalblad van de Bomenstichting

Kleur bekennen?

Uw advertentie kunt u nu tegen een voordelig tarief in kleur plaatsen.

Vraag een prijsoverzicht aan of bezoek onze website:
www.bomenstichting.nl

BOMENnieuws

Bomenkennis

Boomsorten-cursussen en studiedag herkenning, eigenschappen, groeiplateisen en toepassing, met excursies.

- Beheer van monumentale beplantingen 24 april
 - Bomen in stedelijke beplantingen 10+11 juni
 - Inheemse bomen en struiken 13+14 juni
- Bomenkennis-Cursussen www.bomenkennis.nl
Leo Goudzwaard 06-11095105 info@bomenkennis.nl
Duistereweg 18 3911 AK Rhenen tel 0317-612482

Mr B.M. Visser & Partners

Juridische Raadgevers
Natuur, Bos en Landschap

Ravenhorsterweg 61, 7103 AR Winterswijk
telefoon: 0543 - 51 85 17 / fax: 53 46 93
e-mail: bmvisser@freeler.nl

Boomveiligheid: Vakcursussen en Examen

Vakcursussen:

- VTA-1: Visuele boomcontrole en registratie
- VTA voor gevorderden
- VTA-2: VTA-methodiek en stabiliteitsonderzoek

Datum:

15 april 2003
17 april 2003
15 mei 2003

Vakexamen:

- Examen Vakbekwaam controleur boomveiligheid

Datum:

3 juni 2003

→ Informatie en inschrijving:

Meer weten:
bel voor de cursusbrochure
of kijk op www.nocb.nl

N.O.C.B.
Boomtechnisch Adviesburo
beëdigd taxateur van bomen

Postbus 168, 6930 AD Westervoort
Tel. 026 - 31 17 550 - Fax 026 - 31 20 538
Bezoek onze internetsite: www.nocb.nl

We kunnen niet zonder ...

Bomen groeien vanzelf. Als ze ergens geen behoefte aan hebben - stel ik mij zo voor - is het de bemoeizucht van de mens. Toch zijn in ons land de meeste bomen onderworpen aan onze 'normen en waarden', om deze retro-modekreet maar eens te gebruiken. Maar net zoals er tussen mensen onderling geen eenduidige oplossing is voor veel zaken, geldt dat ook voor de boom-mens relatie. Er zijn uitgesproken liefhebbers en uitgesproken onverschilligen. De een ziet ze als een lust, een parel in de omgeving, de ander als een last, een sta in de weg. In feite vertel ik u hiermee niets nieuws. Echte bomenhaters ben ik in mijn loopbaan niet tegengekomen, wel mensen die het op een bepaald exemplaar hebben gemunt en daarin heel ver kunnen gaan, zeker wanneer ze financiële schade dreigen op te lopen. In Kort nieuws kunt u daar een 'mooi' voorbeeld van lezen.

Wat ook niet nieuw is maar toch elke keer weer nieuws, zijn de mensen die in hun eentje of in een groep ten strijde trekken voor het behoud of eerdere van het groen. De methodiek is de laatste jaren wel veranderd. Stond je vroeger uren te stencillen en werden pamfletten handmatig huis aan huis bezorgd, tegenwoordig opent elke zichzelf respecterende groep een internetsite en begint een digitale campagne. Het voordeel is dat met relatief beperkte middelen een enorm bereik valt te realiseren. Maar daarmee zijn de groenredders er niet. Er is veel overredingskracht en doorzettingsvermogen voor nodig om het groen te redden. Van achter de PC krijg je dat niet voor elkaar. Het blijkt echter dat veel ouderwetse methoden nog steeds goed werken: de straat op, lobbyen, ideeën verkondigen, ludieke acties houden met daarnaast de inzet van kennis en ondersteuning van anderen. Het zijn allemaal factoren die de slagingskansen vergroten. Wanneer je de jaargangen van Bomennieuws doorbladert gaat er geen jaar voorbij of er wordt verslag gedaan van een of meer boombehoud acties, nog los van de activiteiten van de Bomenstichting. Succesverhalen komen vaker voor dan die met een slechte afloop, maar misschien moeten we dat laatste in de toekomst vaker over het voetlicht brengen. Ook daarvan kunnen we immers leren. Er is nog steeds veel gaande in bomenland. Vandaar dat we in dit nummer wat meer aandacht schenken aan een lokale en een regionale actie. Ook de daarbij horende websites zullen we u niet onthouden. De Bomenstichting speelt in deze acties geen prominente rol. Wel zien we ze met groot genoegen gebeuren. Voor de bomen is het bittere noodzaak en of u nu een liefhebber bent of onverschillig; wij kunnen uiteindelijk niet zonder bomen!

Frank Moens

In dit nummer ...

4

Walcheren, ooit weer Tuin van Zeeland?

Wie de geur van meidoorns wil opsnuiven, die moet tijdens de bloei op Walcheren zijn. Het eiland wordt vanwege het groene karakter al sinds eeuwen de Tuin van Zeeland genoemd en is daardoor allang een toeristische streek. In 1944 werd het door de geallieerden bewust onder water gezet. Na de oorlog werd het herstel snel opgepakt en sindsdien is weer veel van de charme van vroeger teruggekomen. De Stichting Tuin van Zeeland zet zich sinds een paar jaar in voor het behoud van dit unieke landschap, met iepen, meidoorns en abelen.

6

Juridische status voor monumentale bomen

Boomjurist Bas Visser pleit voor een dubbele bescherming van bomen: een juridische en een feitelijke. Een boom moet weer 'gaan leven' bij de bevolking, bekend zijn en worden gekoesterd. Het heilig onzorg dat men vroeger voor sommige bomen had moet weer terugkeren. Kortom: als het tussen de oren goed zit, is al meer dan het halve beschermingswerk gedaan.

8

Bewonersinitiatief voor herstel Eindhovens groengebied

De verloedering van het Wasven, een stadspark aan de oostkant van de lichtstad, was voor enkele omwonenden aanleiding een grootschalige renovatie in gang te zetten. Eind 2002 werd een voorlopige afronding gevierd met het plaatsen van de laatste boom. De Bomenstichting droeg bij via het Bomenfonds en was getuige.

en verder ...

- Column: Vroeger 7
- De Keskesboom 10
- Standpunt: Amerikaanse vogelkers of bospest? 12
- Kort nieuws 19
- Boeken 22
- Colofon 23
- Agenda 23
- Inzicht in monumentale bomen 23
- Rijp & Groen 24

Op de omslag:
Typisch groen tunnelweggetje op Walcheren.
foto: Anton van Haperen, Staatsbosbeheer

Walcheren, ooit weer

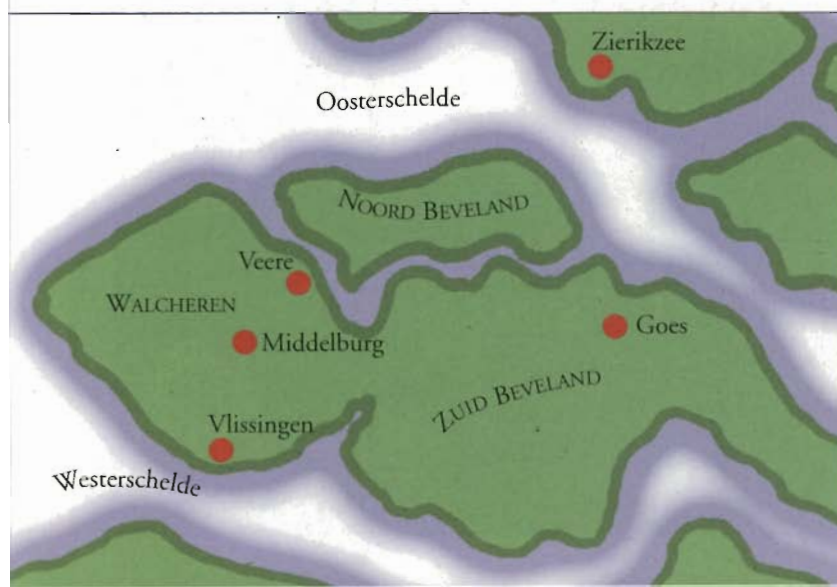
Peter Fraanje en Valerie Schepers

Het is nu ruim een jaar geleden dat de Stichting Tuin van Zeeland werd opgericht door de auteurs van dit artikel, twee Middelburgse boomliefhebbers. Stichting Tuin van Zeeland (TvZ) ijvert voor herstel en verdere ontwikkeling en uitbreiding van het natuurschoon op Walcheren, met bijzondere aandacht voor bomen, hagen en dergelijke beplantingen. Walcheren lag er eeuwenlang weelderig bij als een 'Groen Juweel' met lommerrijke wegen, vele buitens en bloeiende meidoornhagen langs de weilanden en akkers. Vanwege het groene karakter werd Walcheren eeuwenlang geroemd als *Tuin van Zeeland*. Elk voorjaar toonde de meidoorn massaal haar schone witte kleed en bezwangerde de lucht met haar heerlijke lentegeur. De uitbundige bloei trok elk jaar veel toeristen uit heel het land. Nog in 1939 vermeldden de landelijke kranten de bloei van de meidoorn op Walcheren, zoals we nu nog steeds uit de media kunnen vernemen wanneer de appelbomen in de Betuwe bloeien.

In 1944 werd Walcheren 'verdrongen voor een bevrijd Europa': de dijken waren op vier plaatsen gebombardeerd om de Duitse vijand te verdrijven. Ruim een jaar lang hadden eb en vloed vrij spel op Walcheren. Het zoute water veranderde de eens zo schone 'Tuin van Zeeland' tot een kaal en bijna boomloos eiland. Alleen een deel van de bomen in de stads- en dorpskernen en op de duinen overleefden de zoute hel. De inundatie betekende het voorlopige einde van de Tuin van Zeeland, maar de door burgers opgerichte Stichting Nieuw Walcheren zette zich met verve in om het eiland weer zo snel mogelijk in haar groene glorie te herstellen. Mede door de actie *Plant een Boom op Walcheren* - waarbij mensen voor een rijksdaalder een boom konden laten planten - en Boomplantdagen vanaf 1947 kwam er een eind aan de kaalheid en verschenen er duizenden nieuwe bomen en struiken langs wegen, op boerenerven en bij de duinrand (Manteling). Zelfs na de verkaveling ontstond opnieuw een kleinschalig landschap op het Walcherse oudland. Zo kon iedereen in de jaren zestig en zeventig van de vorige eeuw dankzij de grootschalige aanplant genieten van de mooie 'beschutte 'groene tunnelweggetjes' op Walcheren.

Bomennieuws - lente 2003

Tuin van Zeeland?

Directe aanleiding voor het oprichten van de Tuin van Zeeland was de dreigende kap van prachtige abelen aan weerszijden van een weg parallel aan de duinen bij Oostkapelle. Op Walcheren doet zich de unieke situatie voor dat het beheer van de wegbeplanting in handen is van het Waterschap Zeeuwse Eilanden (WZE). De abelen zouden gekapt moeten worden in het kader van de uitvoering van het Groenstructuurplan. Dit komt verderop aan de orde. Ook langs diverse andere wegen zou de beplanting gerooid worden. Omdat alleen aanwonenden worden aangemerkt als belanghebbenden bij bezwaarprocedures en omdat bestaande organisaties als het Zeeuwse Landschap en de Zeeuwse Milieufederatie geen actie ondernamen, zagen de auteurs van dit artikel zich genoodzaakt een stichting op te richten die toeziet op een goed beheer van alle bomen en hagen op Walcheren, zowel in de bebouwde kom als daarbuiten.

Mede dankzij uitgebreide publiciteit is het gevaar van kap van de abelen langs de schilderachtige Munnikweg voorlopig afgewend. Door inspanningen van de TvZ bleven ook elders op Walcheren meidoorns en essen gespaard. Helaas kon niet worden voorkomen dat het WZE honderden gezonde wilgen, essen, iepen en meidoorns rooide bij Schellach en Krommenhoeke, oude gehuchten in een karakteristiek Walchers landschap. Het kappen van de bomen ging in ieder geval niet ongemerkt voorbij: bij Schellach werden spandoeken opgehangen met de tekst *'Hier kapt het waterschap gezonde bomen'* en bij Krommenhoeke mocht WZE pas kappen na een lange procedure aangespannen door de TvZ, tevens de morele winnaar. Ook de gemeente Veere betreurde de massale kap. De gemeente zag bovendien alternatieve oplossingen maar door een procedurefout van de gemeente kon uiteindelijk toch worden gekapt.

Nog steeds angst voor bacterievuur

Het WZE voert sinds enkele jaren het Groenstructuurplan uit, in de ogen van de TvZ een 'struikenplan' dat de verwaarloosde en deels zieke wegbeplanting (bacterievuur, iepziekte, essenbastkanker) wil omvormen door massaal te rooien en nieuwe soorten in te planten. Tot eind vorig jaar waren meidoorn en sleedoorn bij nieuwe aanplant in de ban gedaan. Juist de meidoorn vormt samen met de sleedoorn, veldsdoorn en enkele wilde rozen en zich spontaan vestigende (koe)bramen en vlieren typisch Zeeuwse dooreengevlochten hagen. Na herhaald aandringen van de Stichting Tuin van Zeeland heeft het WZE de meidoorn weer in het assortiment opgenomen, zij het in

zeer beperkte mate en met een bepaling die geen enkele wetenschappelijke grond kent, namelijk alleen buiten een straal van 1000 meter van een boomgaard, vanwege de vrees voor bacterievuur. In de visie van de TvZ moet deze rigide bepaling zo gauw mogelijk van tafel. Ze wil ook dat het WZE meidoorn in de nazomer gaat snoeien, zodat de *'Koningin der Zeeuwse Hagen'* ook aan de wegzijde haar witte kleed kan tonen. Ook wordt geijverd voor het maaien met een maai balk in plaats van met een klepelmaaier, die veel schade tot gevolg heeft.

Ook binnen bebouwde kom actief

De TvZ heeft in een jaar tijd met beperkte middelen zo'n 200 donateurs geworven, een website opgezet (www.tuinvanzeeland.nl), bezwaarprocedures gevoerd en diverse artikelen verzorgd over bomen op Walcheren. De eerste donateursavond trok meer dan 125 enthousiaste mensen. In december hebben drie Walcherse burgemeesters streekeigen bomen geplant op uitnodiging van TvZ (met medewerking van Staatsbosbeheer). Ook binnen de bebouwde kom is de Stichting actief. Recentelijk heeft de gemeente Middelburg te kennen gegeven in 2006 mee te willen doen aan de wedstrijd: 'Groenste Stad van Nederland'. Het Zeeuwse Landschap liet in de krant weten Walcheren samen met de boeren weer tot een Tuin van Zeeland te willen maken. Het stichtingsbestuur van de Tuin van Zeeland zal zich blijven inspannen voor bomen en hagen op Walcheren, met als inzet dat Walcheren ooit weer met trots de eretitel *Tuin van Zeeland* kan dragen!

linker bladzijde:
Prachtige
tunnelweg
kenmerkend voor
Walcheren. De
beplanting langs
deze weg is
afgelopen winter
gekapt.
foto: Ruben Oorel,
Vlissingen

boven:
Fraaie iepengroep
bij de sluis van
Veere.
foto: Peter Fraanje

Juridische status voor monumentale bomen

Bas Visser

Ooit waren onze voorouders gewoon om bijeen te komen onder de oudste en de dikste bomen. De mensen die voor deze bomen zorgden, noemde men druïden of sjamanen afhankelijk van de Keltische (Zuid-Nederland) of Germaanse (Noord-Nederland) invloed. Het was toen vanzelfsprekend dat deze wijze mannen of vrouwen ook rechtspraken onder deze bomen.

De relatie tussen rechtspraak en bomen is oeroud. Weliswaar staan in Nederland nog een stuk of zeven van deze oude gerechtsbomen, maar deze bomen noch de meeste andere monumentale bomen kennen een bijzondere juridische bescherming. Omdat bescherming van monumentale bomen vaak slechts mogelijk is wanneer de juridische status is vastgelegd, zijn deze oude monumentale bomen heel kwetsbaar op die momenten dat ze in de weg staan bij de uitvoering van andere regelgeving met betrekking tot ruimtelijke ordening, bouwen en aanleggen. Verschillende juridische instrumenten zijn ter bescherming in te zetten.

Sorry, maar hier komt een snelweg.....

Noodzaak van juridische bescherming

Het is merkwaardig dat wat ooit vanzelfsprekend als een heilig en magisch levenssymbool werd gezien, nu vaak juridisch niet eens speciale aandacht krijgt. Vaak denken gemeenteambtenaren: "Als we maar een lijst met monumentale of waardevolle bomen hebben dan is het goed." Dat is vanuit juridisch oogpunt bekeken onjuist, omdat een lijst sec onvoldoende mogelijkheden biedt om in de hedendaagse belangenstrijd, in de arena van bestuurlijke en juridische afwegingen, het belang van de boom gestand te doen. Een lijst met monumentale bomen moet daarom een juridische

status krijgen, vastgelegd in beleid, verordening of bestemmingsplan. Neem het voorbeeld van een wethouder die vindt dat alle monumentale bomen behouden moeten blijven, maar dat voor die ene keer dat hij de kans krijgt om het gemeentehuis te verbouwen, die monumentale boom toch maar om moet. Deze boom zal uiteindelijk - desnoods met tussenkomst van de rechter - toch blijven staan als de juridische status daarvan tevoren goed is vastgelegd.

Instrumenten voor betere bescherming

Er is veel denkbaar en mogelijk om monumentale bomen juridisch beter te beschermen. Een paar voorbeelden van juridische bescherming zijn:

1. Een *wet of Algemene Maatregel van Bestuur* die zegt dat alle bomen die geregistreerd staan in het Nationaal Register van Monumentale bomen van de Bomenstichting (eventueel met een gemeentelijke aanvulling) wettelijk beschermd zijn door een nationaal kapverbod, tenzij er sprake is van acuut gevaar. Daarbij zou dan ook de standplaats van deze bomen een bijzondere bescherming kunnen krijgen evenals het opnemen van een zwaardere herplantplicht na teloorgang.
2. Een *provinciale verordening* van gelijke strekking als onder 1. Dus een kapverbod voor alle aangewezen provinciale monumentale bomen, waarbij de landelijke lijst en een eventuele gemeentelijke aanvulling tot een zwaardere juridische bescherming zou kunnen leiden.
3. Een *bestemmingsplan* waarin gemeenten hun monumentale bomen kunnen beschermen door het opnemen van de boom in het bestemmingsplan met een zeer royale standplaats of door in ieder geval de maximale, toekomstige kroonprojectie op de plankaart in te tekenen en een aantal voorschriften voor boombescherming op te nemen in de toelichting op het bestemmingsplan.
4. Een *gemeentelijke monumentenverordening* waarbij een adviescommissie van deskundigen bepaalt welke bomen monumentaal zijn en of en wanneer deze lijst moet worden aangevuld of anderszins gewijzigd.

mr Bas M. Visser is 'boomjurist' en heeft met drie medewerkers een juridisch adviesbureau voor natuur, bos en landschap.

5. Een *artikel* met de bijzondere status in de *kap- of bomenverordening* of *algemene plaatselijke verordening* dat aangeeft dat de bijzondere bescherming van de monumentale bomen is gewaarborgd. In de trant van: "In beginsel wordt er geen kapvergunning verleend voor monumentale bomen."
6. Een *bijzondere status* in een gemeentelijke (door de Gemeenteraad aangenomen) beleidsnota.
7. Een aantal *standaardvoorschriften voor bescherming* van (monumentale) bomen in of bij vergunningen voor allerlei werken als bouwen, aanleggen, graven en ophogen.

Welke instrumenten zijn het meest effectief?

Het zou wat te ver voeren voor dit artikel om uitvoerig op alle opties in te gaan, maar mijn eerste voorkeur gaat uit naar een rol voor de provincies, d.w.z. dat de provincies een verordening opstellen waarin zij alle monumentale bomen, op voordracht van de gemeenten, onder een bijzonder streng kapverbod stellen. Maar zelfs de provincie Zeeland, die tot voor kort als laatste provincie een verordening over houtopstanden had, heeft deze verordening afgeschaft. Dit lijkt dus geen reële optie.

Daarom laat ik praktische argumenten de doorslag geven en kom ik tot de volgende voorkeur: de combinatie van het opnemen van alle monumentale bomen in de gemeentelijke (bomen)verordening én in het bestemmingsplan. De toelichting op het bestemmingsplan moet ruimtelijk verder worden uitgewerkt door het opnemen van voorschriften met betrekking tot de maximale toekomstige kroonprojectie - liever nog iets meer - en het geheel ongemoeid laten van dit stukje gebied. Dit betekent niet graven, ophogen, ontwateren, geen tijdelijke of permanente opslag van materialen of andere boombedreigende zaken. In de verordening zou ik dan onder het artikel van de criteria opnemen: een lid (of een onderdeel ervan) waarin vermeld staat dat voor alle monumentale bomen in beginsel een kapvergunning geweigerd wordt, tenzij acuut gevaar dreigt. De Afdeling Bestuursrechtspraak heeft op grond van zo'n verordeningartikel al een keer een kapvergunning ongeldig verklaard. Daarmee werd de verleende bouwvergunning niet uitvoerbaar en de bestemmingsplanwijziging zinloos (*Bouwcom BV versus Gemeente Medemblik - 15.9.2000, JBR.*)

Tot slot

Ook al klinkt het wellicht wat tegenstrijdig: uiteindelijk is de beste bescherming voor een boom niet een juridische, maar een feitelijke. De juridische bescherming van bomen moet geregeld zijn, maar een monumentale boom wordt pas echt beschermd als hij 'gaat leven', als hij door de mensen zelf als een onmisbaar onderdeel beschouwd wordt van hun dorp of stad. Om dat te bereiken kunnen we ook veel **doen** maar dat kunt u op andere plekken in dit nummer van Bomennieuws lezen.

Vroeger

Nemen we er een? Neen, geen borreltje, maar een boom. Een sitka, een blauwspaar, met of zonder kluit, of een van de Blokker zonder naalduitval? Een kerstboom dus.

Ja, ook dat kan al een probleem zijn in onze veelkeuzewereld.

Vroeger was dat simpel. Er kwam gewoon een kerstboom in huis, een echte denneboom, die weliswaar spar was, maar hij kwam en er viel niet te kiezen. Ook niet in het formaat want geld voor een grote was er niet.

Vroeger rook je het als de boom in huis kwam, een heerlijke bosgeur, met fijne herinneringen aan het bos en de vorige kerst.

Vroeger kocht je de boom voor de kerst. Nu haal je, de dag na sinterklaas, een in augustus gezaagde boom in huis. Er komen veel naalden achter je aan, maar geen dennengeur. Hoeft ook niet. Uit het toilet komt een heerlijke, frisse, speciaal voor de kerst ontwikkelde dennengeur. De badkamer is verrast met amandelfrisse dennenzeepjes. De theepot, waarin hongarse appelkruiden, licht gearomatiseerd met een tikje oostenrijkse den, staat startklaar. De kaarsjes kunnen aan.

Vroeger, een geklooi met lucifers, emmer water en een spons, en dat dan pas op kerstavond, en met maar 15 kaarsjes. En alleen vader die, een keer, op kerstavond, de kaarsjes aan mocht doen. Soms waren er nog eens 15.

Dan nu. Een schakelaar voor de 64 lampen. Wat een sfeer zo ineens! En zelfs kleinkinderen die de lampjes aan mogen doen. En dan niet een keer, maar zo vaak ze willen. En dat 24 uur per dag en dat tot 6 januari. Niks erg ook dat zo'n boom 35 euro heeft gekost, je hebt er wel wat voor.

Ook gemeenten verlichten tegenwoordig hun bomen. De gemeenten verlichten, in tegenstelling tot de burgers, juist nog niet omgezaagde bomen. Het zou anders te duur worden.

Gemeenten die er echt helemaal bij horen, hebben natuurlijk wel een versierde gezaagde boom. Zo'n boom met een kerstoespraak of zelfs een kerstevangelie van de burgemeester.

Zo'n boom heeft nog naalden en komt meestal uit een bos van een plaats in een koud land waarmee het stadsbestuur wat heeft. Dat blijkt dan weer uit bordjes met onuitspreekbare namen aan de gemeentegrens. In zo'n boom zitten nog meer dan 64 lampen. Kleinkinderen mogen deze kaarsjes niet aan doen. Dat doet de burgervader zelf. Of iemand, van wie, dus niet voor wie, die burgemeester wat wil.

Nou, u begrijpt, ik heb er deze kerst eentje genomen, het zit me nog hoog. De naalden liggen op dit schrijfmoment in de stofzuiger en het geraamte is voor 20 eurocent ingeruild. Volgend jaar neem ik er weer eentje, maar ik denk dat het geen boom wordt.

Tijd voor een frisse neus in het bos.

Wat een vreugde, de hazelaar heeft alweer katjes, de kamperfoelie krijgt weer blaadjes. Ja, het gebeurt weer, het wordt weer groen en we hoeven er net als vroeger niets voor te doen. We zullen er wel wat voor moeten laten. Maar dat is een ander onderwerp.

Het dennenbos ruikt trouwens niet meer als vroeger.

Douwe van der Heij

Bewonersinitiatief voor herstel Eindhovens groengebied

Frank Moens

Een groep vrijwilligers uit de wijk Oud-Tongelre in Eindhoven, verenigd in de belangengroep 'De Beuk erin', zag met lede ogen hoe 'hun' gebied Het Wasven steeds verder achteruit ging. Aan de eeuwenoude bomen in Het Wasven werd nauwelijks onderhoud gepleegd en de bomen werden ook nog bedreigd door de oprukkende nieuwbouw. Om het tij te keren knoopte de belangengroep gesprekken aan met de eigenaar van het gebied, de gemeente. Ook gaf men presentaties aan betrokken partijen en verzorgde men spraakmakende informatiestands tijdens evenementen in de wijk. Dit alles om aandacht te vragen voor het unieke gebied en om financiering van het herstelplan mogelijk te maken. Succes werd behaald want eind vorig jaar plantte burgemeester Welschen de laatste boom als afronding van de eerste renovatiefase.

het restant van een kilometers lange oprijlaan naar het voormalige kasteel 'Het Hoffken', die langs de grens met Het Wasven en verder via Nuenen naar Woensel liep. De geschiedenis van Het Hoffken gaat terug tot 1375. Het plantjaar van de beukenlaan is niet bekend, maar de bomen worden geschat op een leeftijd van ongeveer 150 jaar.

Het kasteelbos herbergt een grote verscheidenheid aan bomen en struiken. Daarvan zijn enkele bomen in het Nationale Register van Monumentale bomen beschreven, zoals een aantal beuken en eiken, een tulpenboom en als pronkstuk een ongeveer 350 jaar oude plataan. Dit is tevens de grootste en dikste boom van Eindhoven.

De Beuk erin

De aftakeling van het gebied was een aantal omwonenden een doorn in het oog. Verenigd in de belangengroep 'De Beuk erin' begonnen ze in 1998 met het ontwikkelen van plannen om het verpauperde gebied te herstellen. Toen de gemeente in 1999 in het kader van Lokale Agenda 21 naar een locatie zocht, die in aanmerking zou kunnen komen voor verbetering van de woonomgeving, haakte 'De beuk erin' daar direct op in. Het herstel van de beu-

In de wijk Tongelre aan de oostkant van Eindhoven ligt een oud groengebied 'Het Wasven', bestaande uit een voormalig kasteelbos, een ven waarin vroeger schapen werden gewassen en als markant onderdeel een oude beukenlaan. Deze beukenlaan is

kenlaan was bij de oprichting als actiepunt gekozen om Het Wasven letterlijk en figuurlijk weer op de kaart te krijgen.

Alfred van Kempen is vanaf het begin betrokken bij de organisatie. Zonder zichzelf op de voorgrond te plaatsen is hij van mening dat met elkaar steeds op het juiste moment de juiste initiatieven werden genomen en ook de juiste mensen overtuigd werden van de noodzaak van de hersteloperatie. Het ging niet van een leien dakje en er moest natuurlijk het nodige aan argwaan worden weggenomen, maar stukje bij beetje werd er vooruitgang geboekt. De samenwerking met de gemeente groeide.

Ondertussen wilde de belangengroep laten merken dat het niet alleen om woorden ging. Dat was de reden volgens Van Kempen dat men ook serieus aan het werk toog. In september 2001 stak 'De Beuk erin' zelf de handen uit de mouwen met het evenement 'Samen Snoeien'. Met toestemming van en in overleg met de dienst Stedelijke Ontwikkeling en Beheer (SOB) van de gemeente Eindhoven ont deden vrijwilligers het hele gebied van zwerfvuil en verrichtten boomverzorgers 'demonstratieve' snoeiwerkzaamheden. Het snoeihout werd door vrijwilligers verwerkt tot rillen in het bos. Het evenement werd omlijst met allerlei kinderactiviteiten en informatiestands. Zo ontstond steeds meer draagvlak voor de doelstelling van de belangengroep, zowel bij de bewoners, de gemeente als bij de politiek. De financiële middelen voor de acties werden door de belangengroep zelf bijeengebracht; bedrijven traden op als sponsor, de groep kreeg enkele subsidies en vrijwilligerswerk leverde ook geld op.

In eerste instantie was er geld beschikbaar voor een goed onderzoek naar de toestand van de beukenlaan. In samenwerking met de al jaren actieve Stichting Stadsbomen Eindhoven werden met de dienst SOB criteria geformuleerd. Er werd zeer zorgvuldig tewerk gegaan, want de uitkomsten van onderzoeken kunnen al snel verdacht zijn en op weerstand stuiten bij de bevolking en de gemeente. Ook de Bomenstichting werd gevraagd mee te denken over de toekomst van de monumentale bomen in de laan. Arcadis voerde het onderzoek naar de bomen uit. De uitkomst was voor de belangengroep een bittere pil: van de 24 nog resterende bomen in de laan was 30 à 40 % er slecht tot zeer slecht aan toe. Toch werd na afweging van verschillende opties besloten de laan te herstellen met behoud van zoveel mogelijk oude bomen.

Erop of eronder voor de beukenlaan

Medio februari 2002 werd door 'De Beuk erin' en de dienst SOB van de gemeente Eindhoven een reddingsplan opgesteld. Hierbij werd de natuur- en cultuurhistorische waarde van de beukenlaan zoveel mogelijk gehandhaafd. Zes zieke beuken moesten het veld ruimen, de overige beuken bleven als structuurdrager gehandhaafd. In de open plaatsen konden ongeveer 30 nieuwe beuken van een redelijke leeftijd worden geplant.

Een reconstructie kost veel geld, zeker toen de voorkeur uitging naar beuken van al enig formaat met een stamomvang van zo'n 50 cm. De totale kosten werden begroot op €125.000. De gemeente Eindhoven had echter onvoldoende budget om de reconstructie in 2002 uit te voeren.

De belangengroep zou 'De Beuk erin' niet heten als ze ook hierin niet zou meedenken en meedoen: zij zegde toe om de helft van het bedrag - ongeveer € 60.000 - zelf via sponsoring bijeen te brengen.

In de aanloop naar de afsluitende actiedag hebben alle 450 leerlingen van de basisscholen in de wijk een bezoek gebracht aan de expositie over Het Wasven.

Deze pro-actieve opstelling en de projectmatige aanpak, zoals Alfred van Kempen het omschrijft, sloeg aan en met trots kan hij erop terugzien hoe de actie langzaam van de grond kwam maar uiteindelijk een doorslaand succes werd. Overal kwam geld vandaan. Het fundament werd gelegd met een gesponsorde goed ogende brochure waarin de reconstructie werd uitgelegd en prominenten hun steun betuigden. Geld ontving de belangengroep van particulieren, uit verborgen gemeentelijke subsidiepotjes, via een loterij en door ruime sponsoring van het bedrijfsleven. Voor € 2000 kon men sponsor van een beuk worden. Ook het Bomenfonds van de Bomenstichting droeg bij en voorzorg voor een deel in de kosten van het onderhoud van de oude beuken.

Door zowel de gemeente Eindhoven, stadsdeel Tongelre, als de dienst SOB is veel medewerking verleend. Tientallen vrijwilligers hebben hun steentje bijgedragen aan het slagen van de actie. Zes bomen werden geschonken door de heer Frits Philips, die van zijn eigen landgoed Het Wielewaalse Bos kwamen. De overige vijftientig werden aangeschaft bij boomkwekerij Van der Berk. In het najaar zijn de beuken geplant. De laatste werd op 6 november geplant door burgemeester Welschen. In zijn slotwoord merkte hij op dat je wel veel geluk moet hebben als beuk om met zoveel enthousiasme te worden geplant.

Vervolg

'De Beuk erin' gaat nog even door met haar activiteiten, want het doel is nog niet bereikt. De volgende fase is het realiseren van een betere bescherming van de beukenlaan en het aanbrengen van onderbegroeiing. Nader ecologisch onderzoek moet duidelijk maken hoe met de rest van Het Wasven moet worden omgegaan. Herstelwerk van het ven staat voor 2004 gepland.

De belangengroep wil het historisch onderzoek afronden, waarmee al tijdens de actie in 2002 met een proefonderzoek was begonnen. Toen werden vijfhonderd jaar oude restanten van het voormalige kasteel blootgelegd.

Ter conservering van het geheel probeert de belangengroep in het bestemmingsplan Het Wasven als groenelement vast te laten leggen. Daarmee wordt de voortdurende dreiging van oprukkende bebouwing een halt toegevoerd.

Met het nodige enthousiasme en met doorzettingskracht valt veel te bereiken, blijkt maar weer eens. Zelfs de gemeente, die in feite jarenlang het onderhoud liet versloffen, werd meegenomen in het succes van de belangengroep en werd zelf actief participant in het herstelplan van het eigen grondgebied.

De website www.wasven.nl van 'De Beuk erin' bevat de nodige aanvullende informatie en beelden van met name de afronding van de eerste fase.

De 'Keskesboom'

Bob de Smit is contactpersoon van de Bomenstichting voor Nuenen en omgeving.

Bob de Smit

In het Brabantse Nuenen zijn maar liefst ruim dertig herdenkingsbomen bekend. Op dat lijstje staat echter één boom die niet als herdenkingsboom geplant is. Het is een zomereik van ongeveer 100 jaar oud: de 'Keskesboom'. Hij staat wat verloren midden tussen de bebouwing. Aan de stam, tussen de takken, hangt een kastje met een Mariabeeldje.

Keskesboom, zomereik (*Quercus robur*) overgebleven van een in 1905 geplante eikenwal, gespaard tijdens ruilverkaveling en nieuwbouw. In 1948 is het eerste Mariabeeldje geplaatst. De dia's zijn medio 2002 gemaakt door Toon Gevers van het IVN Nuenen.

In 1915 besluit de heer Royakkers de eikenwal op zijn land te laten kappen. Hij woont in een gebied dat vroeger De Oude Landen heette. Op de topografische kaart wordt het later aangeduid als de Beekstraatsche Akkers, een gebied met landerijen en hier en daar een houtwal. Eén boom laat hij echter staan. Volgens het verhaal, om zijn paard eraan te kunnen vastbinden.

De eik stond daar eenzaam aan een wegje tussen de velden. Tot aan 1948, een week voor de Nuenense kermis, want toen emigreerde de familie Tjeu Drenters-Pijs naar Canada. Maar voor ze vertrokken timmerden zoon Jan én zijn vriend Toon Bunthof een kastje, een 'keske', in elkaar. Dat kastje hingen ze samen met een Mariabeeldje in deze boom. Het doel van hun actie hebben ze nooit aan iemand verteld. Wellicht hoopten ze zo onheil af te wenden?

Toen Toon het bericht kreeg dat zijn vriend al na een half jaar in het nieuwe vaderland was verdronken, voelde hij zich verantwoordelijk voor het kastje en het Mariabeeldje. Hij besloot, nog maar 15 jaar oud, altijd hiervoor te zorgen. Het eerste kastje heeft wel 30 jaar aan de boom gehangen. Toon heeft het beeldje wel een aantal keren moeten herstellen en vervangen want de lokale jeugd kon er niet altijd van afblijven.

De boom op 'd'ekker' stond vroeger ver buiten het dorp. Normaal gesproken kwam je daar niet. Wel de kinderen die vanuit Vaarle naar de school in Nuenen moesten. Als ze langs 'Ons Lief Vrouwke' kwamen baden ze een wees-

gegroetje. Dat wilden hun ouders zo, omdat die geloofden dat hun kroost dan weer veilig thuis zou komen. Volgens de overlevering zijn er ook processies naar de 'Keskesboom' geweest en oudere Nuenennaren spreken zelfs nu nog wel over 'de heilige boom'.

In 1959 kwam in dit gebied een grote ruilverkaveling gereed. Hoewel er, zoals toen gebruikelijk was, een grote kaalslag plaatsvond onder het bomenbestand, bleef de Keskesboom gespaard. Hij staat sindsdien op een bultje en is als enige boom in wijde omtrek te zien. Waar een Mariabeeldje al niet goed voor is!

Bij het ontwerp en de aanleg van de nieuwe wijk Langakker-Tomakker is met deze boom weer rekening gehouden. Hij staat nu op de hoek van Varenpad en De Vlos. Vanaf omstreeks 1982 werd de nieuwe wijk bewoond. Het beeldje werd vaak gestolen en het kastje regelmatig vernield. Een van die keren dat het Mariabeeldje weg was, is de boom zelfs door de bliksem getroffen. Zo zie je maar weer eens hoeveel invloed een Mariabeeldje kan hebben!

In 1990 was het kastje wederom hard aan vervanging toe. Toon Bunthof heeft in het nieuwe kastje de oude en bijgewerkte inscriptie opnieuw aangebracht:

**"Laat mij a.u.b. staan,
eerste geplaatst 7-1948, Jan - Toon,
Nuenen, 5-1990 Toon".**

Wat er in de jaren daarna precies is gebeurd, is niet meer te achterhalen. Kennelijk is het oude beeldje gebroken want Toon heeft, hoewel zijn gezondheid dat nauwelijks toeliet, uit de oude scherven het beeldje weer in elkaar gelijmd en opnieuw beschilderd. Een witte Maria met een blauwe sjerp. In de Dorpswerkplaats werd een nieuw kastje gemaakt en op 28 maart 1996 is dit weer aan de boom gehangen met achter het ruitje weer de originele inscriptie.

De volgende generatie vandalen ging er vorig jaar nog mee aan de haal. Eerder al was het ruitje vernield. Kasrje en Mariabeeldje werden op zondag 13 oktober teruggevonden in een voorruin een kilometer verderop. Opnieuw zijn ze in de Dorpswerkplaats hersteld, Maria heeft nu zelfs een rozenkrans gekregen. Op 24 januari 2003 zijn beiden weer op hun plaats teruggehangen. En nu maar hopen dat het lage hekje, samen met een gedenkplaat, de boom tegen 'ontheliging' mag beschermen.

s t a n d p u n t

Vanaf zijn introductie omstreeks 1925 tot ver in de jaren 80 vormde de Amerikaanse vogelkers een groot probleem voor de Nederlandse bosbouw. Sindsdien is het rustiger geworden rond deze exoot, maar soms duikt de bijnaam 'bospest' weer op. Waarom was het toen zo'n probleem en nu veel minder? En hoe gaan we er nu mee om, en wat vindt de Bomenstichting hiervan?

Rond 1925 werd de struikvorm van *Prunus serotina* (Amerikaanse vogelkers) ingevoerd uit de USA. Het idee was, dat het loof van deze prunus de strooiselvertering zou verbeteren in de uitgestrekte dennenbossen

weer weg! Veel Nederlanders hebben zich wel eens beziggehouden met het uittrekken en afzagen van de 'bospest'. Iedereen weet dat het een gevecht tegen de bierkaai was: voor iedere uitgetrokken plant kwamen er tien terug en iedere afgezaagde struik liep weer uit. Bovendien werd in de jaren 70 het gebruik van chemische middelen aan banden gelegd en kon de prunus ongestoord zijn gang gaan.

Intussen was er in de bosbouw echter een ontwikkeling gaande naar een meer natuurlijk beheer: kapvlakten werden kleiner, er werd niet meer geploegd en steeds minder aangeplant. Bij natuurlijke verjonging van de

Amerikaanse vogelkers of 'bospest'?

Marjan van Elsland

op arme, droge gronden. Hij onderscheidt zich van de inheemse vogelkers (*Prunus avium*) door zijn glanzende bladeren, witte lenticellen op de schors en de sterke amandelgeur van de gekneusde bast. De trossen zwarte 'kersjes' smaken bitter, maar zijn geliefd bij vogels, die de soort via hun ontlasting verspreiden.

Voor de toenmalige bosbouw bleek die onvoorziene verspreiding al snel een groeiend probleem. Het bos werd toen nog grootschalig verjongd ten behoeve van de houtoogst. Grote kapvlakten werden kaalgemaakt, soms zelfs omgeploegd, voordat er rijen jonge boompjes werden ingeplant. Uitgepoepte prunuszaadjes vonden in de strooiselloze minerale grond een uitstekende voedingsbodem en groeiden op de grote, zonnige vlakten zo snel, dat ze de gestreste, pasgeplante productiebossen in enkele jaren voorbijgroeiden. Dure aanplanten mislukten. Alleen met chemische bestrijdingsmiddelen kon de Amerikaanse vogelkers in toom worden gehouden, maar dan gingen andere planten, struiken en bomen ook dood.

Deze problemen bezorgden de Amerikaanse vogelkers zijn bijnaam: de BOSPEST. Hij moest zo snel mogelijk

aanwezige bomen op kleine kapvlakten blijft de strooisellaag ongemoeid en komt er minder licht op de bodem. Daardoor kunnen de zaden van de Amerikaanse vogelkers minder gemakkelijk ontkiemen, uitgroeien en zaad dragen. De opmars van de bospest kwam tot stilstand. Het was geen landelijk probleem meer, zeker niet in natuurlijk beheerde, volwassen bossen.

De prunus kan plaatselijk nog wel voor problemen zorgen, bijvoorbeeld als er zaaddragende struiken binnen enkele honderden meters van geplagde heidevelden of natuur-

ontwikkelingsgebieden staan. Deze struiken worden in overleg met de eigenaar vaak met wortels en al uitgetrokken, omdat ze na afzagen net zo snel weer uitlopen. En natuurlijk worden zaailingen in zo'n omgeving verwijderd, maar zoveel mogelijk zonder schade aan de strooisellaag.

Dit zijn echter uitzonderingen. De Amerikaanse vogelkers is intussen, door zijn gezonde, kleurige uiterlijk, vooral een geaccepteerde en soms zelfs gewaardeerde allochtoon in bossen en tuinen. De naam 'bospest' is verleden tijd en daar is de Bomenstichting het helemaal mee eens!

s t a n d p u n t

Iepen, bemind en toch onbekend

Leo Goudwaard
en
Frank Moens

Iepen zijn onlosmakelijk met onze cultuur verbonden en bemind vanwege volksgeloof, gebruik- en sierwaarde. Het zijn echte voorjaarsbomen die al bloeien in maart. Deze magnifieke, krachtige, weinig eisende boom past uitstekend in het open landschap en met smalle groeivormen ook in de bebouwde omgeving. Daarom een lofzang over dit bomengeslacht dat van oudsher zo bepalend is voor het Nederlandse landschap en geen klaagzang over zieke iepen en iepenspintkevertjes.

Iepen keerden negenduizend jaar geleden, na de laatste ijstijd, terug als bosboom in onze omgeving. Ze groeien van nature in rivier- en beekdallandschappen (hardhout-ooibossen), in de Limburgse hellingbossen (voedselrijke eiken-beukenbossen) en de bossen in de binnenduinranden. Dit zijn soortenrijke gemengde bossen met o.a. essen, eiken, linden, haagbeuken en kersen.

Om twee redenen ging hun aantal sterk achteruit. Om te beginnen zijn vele natuurlijke iepenbossen ontgonnen tot akkers en grazige weilanden. Hun groeiplaats beperkte zich daarna veelal tot bosranden en singels; ook heilige bosjes waren belangrijk voor het overleven van de soorten. Een tweede reden is dat iepenloof uitstekend veevoer is en goed te bewaren als wintervoer. Daarom ontdeed men iepen tot in de verre omgeving van nederzettingen regelmatig van jonge takken of vormde men ze om tot hakhoutstoven. Het uitstoe-

lingsvermogen van iepen is enorm, maar door deze behandeling bloeiden de bomen nauwelijks meer, produceerden ze weinig zaad en stagneerde de verjonging. Toch konden iepen zich handhaven, mede doordat ze veelvuldig aangeplant werden vanwege hun goede kwaliteiten.

Taai en zoutbestendig

Goed bestand tegen harde wind en ongevoelig voor het zout dat vanuit zee met stormen wordt meegevoerd, is de iep bij uitstek geschikt als windbreker in de kustgebieden. Iepen werden dan ook massaal aangeplant op dijken, rond boerderijen en in dorpen. Ooit bestond de beplanting van het buitengebied van Noord-Groningen, Friesland en Zeeland voornamelijk uit iepen en waren onder andere de stadswallen van Dokkum en verschillende terpen rondom met iepen beplant.

De iep bleek bestand tegen luchtvervuiling en alle bijkomende problemen van de stedelijke omgeving en werd daarmee ook een stadsboom bij uitstek. Amsterdam is een prachtig voorbeeld en ook in Den Haag zijn iepen op ruime schaal aangeplant.

Een andere goede eigenschap van de iep is de kwaliteit van het hout. Gewaterd iepenhout: hout dat enige tijd in het water heeft gelegen en daardoor zijn suikers heeft verloren, is zeer hard en duurzaam. Door de prachtige

structuur wordt het hout vaak gebruikt voor trappen, leuningen, dorpels, dakconstructies en meubels. Het Zeeuws iepenhout stond hoog aangeschreven en was wereldvermaard; zelfs assen van wagenwielen werden van iepenhout gemaakt.

Voordat de kunstvezels op grote schaal hun intrede deden werden van iepenbast (evenals van lindenbast) zeilen en touwen gemaakt.

Kindertjesboom

Bij oude Germaanse volkeren stond de iep voor wijsheid, dood en wedergeboorte. Iepenbosjes waren heilige plekken waarin mysterieuze krachten huizen. Tijdens de kerstening werd het aanbidden van die plaatsen verboden.

Eeuwen later verwierf de iep een belangrijke plaats in het leven van Maarten Luther. Op weg naar de Rijksdag zou hij op 16 april 1521 onder een grote iep in Pfifflichheim bij Worms hebben gerust. In de dagen daarna heeft hij volgens de overlevering staande voor deze boom enkele keren gepredikt voor de lokale bevolking. De boom moet met een omvang van negen meter en een hoogte van 40 meter een enorme uitstraling hebben gehad. Een zware storm in oktober 1870 brak de kroon. De restanten liepen weer uit, maar uiteindelijk begaven deze het in 1949, waarschijnlijk door de iepenziekte. Op de oude standplaats van de iep is een gedenkteken geplaatst.

Het verhaal ging ook dat uit de Lutherboom kinderen ontstonden. Seksuele voorlichting stond blijkbaar niet op zo'n hoog peil in die tijd, maar dit bijgeloof had vast meer zeggingskracht en was meer verheven dan de

gewone kool. Niet alleen in Duitsland kende men deze mythe, maar ook in ons land. De bekendste kindertjesboom was de iep van Kraantje Lek in Overveen. De laatste resten van deze boom zijn 25 jaar geleden uiteindelijk bezweken aan de iepenziekte, maar de geschiedenis gaat minstens zo ver terug als de Lutherboom. In 1304 zou de iep er al hebben gestaan en in 1542 was er een herberg naast de boom. Omstreeks 1880 beschreef Frederik van Eeden de boom. Deze was toen al hol en had een omtrek van zes meter.

Van groot tot klein

Het geslacht *Ulmus* is ruim verspreid met dertig soorten over het noordelijk halfrond, maar is in noordwest Europa slechts met vier soorten vertegenwoordigd. Kenmerkend is het rondom gevleugelde nootje (iepencentjes) en de meestal scheve bladvoet. Hun maximaal bereikbare leeftijd is vijfhonderd tot zeshonderd jaar. Iepen groeien uit tot voor onze omgeving enorme bomen van soms meer dan dertig meter hoog. Kenmerkend is de lang doorlopende hoofdstam met omhoog staande zijtakken. Volwassen iepen zijn doorgaans smaller van vorm dan eiken en beuken en zijn hoog in de kroon breder dan onder in de kroon. Deze karakteristieke vaasvormige habitus maakt ze al van kilometers afstand herkenbaar.

Bezoek eens polder De Beemster in Noord-Holland. In dit Unesco monument treft u schitterende polderweggetjes beplant met iepen aan. Op de Waddeneilanden kunt u uw iepenhart ophalen in de Middenstreek op Schiermonnikoog of in het iepenlaantje dat leidt naar De Cocksdorp op Texel.

vlnr.: Kenmerkend beeld van Amsterdamse grachten beplant met iepen (*Ulmus x hollandica* 'Major').
foto: Hans Kaljee

Struweel met fladderiep (*Ulmus laevis*) langs de Barneveldse Beek.
foto: Bert Maes

Iepenbeplanting in Noord-Holland.
foto: Hans Kaljee

Inheems

Veldiep

Botanici verdelen de meest algemene veldiep (*Ulmus minor*) soms in meerdere soorten, maar het is beter om de variabele populaties bij één soort in te delen aangezien niemand ze goed kan onderscheiden. De boom is zeer variabel, met zachtbehaarde bladeren en vaak takken met kurklijsten. Afzonderlijke populaties kunnen zich lokaal vegetatief verspreiden. Ook komen vaak hybriden voor, kruisingen van veldiep met andere iepen; deze worden soms voor aparte soorten aangezien. Ondanks hun vatbaarheid voor de iepenziekte blijven natuurlijke populaties veelal bestaan in onderbegroeiingen en bosranden.

De bekendste cultivar voor stedelijke beplantingen is de monumentaaliep (cv 'Sarniënsis'), de boom die aan Amsterdam een zekere herkenbaarheid geeft en soms overweldigend aanwezig is. Door zijn smalle habitus is deze cultivar zeer geschikt als straatbeplanting.

Bergiep

Bergiepen (*Ulmus glabra*) hebben zeer ruw behaarde bladeren met een korte bladsteel (<5mm), het nootje in het midden van de vruchtvleugel en takken zonder kurklijsten. De bladeren zijn zelfs binnen een populatie zeer variabel; ze kunnen drietoppig zijn en een gelobde bladvoet hebben. De bergiep heeft een groter verspreidingsareal dan de andere iepen en groeit vooral op

hogere gelegen voedselrijke gronden, waaronder de Limburgse hellingbossen. De bomen kunnen 30 m of hoger worden. Achter het Centraal Museum in Utrecht staat in de oude stadswal de grootste bergiep met een stamomtrek van ruim vijf meter.

De bekendste cultivar is de pluimiep (de cultuurvariëteit 'Exoniënsis'), veel aangeplant in stedelijke beplantingen vanwege zijn smalle vorm; de kroon zakt op latere leeftijd echter sterk uit en de boom heeft dan veel ruimte nodig. In de botanische tuin 'De Dreijen' in Wageningen is een zeer grote pluimiep te bewonderen. De priediep (cv 'Camperdownii') heeft een treurvorm en is geschikt voor kleine tuinen; de bladeren zijn opvallend groot, tot 20 cm lang.

Fladderiep

De fladderiep (*Ulmus laevis*) is herkenbaar aan de gewimperde en langgesteelde vruchten en de onvertakte bladnervatuur. Zijn groeigebied is in Midden Europa tot in Nederland/België en Zuid Zweden, waar hij tot 30 m hoog wordt.

De fladderiep komt in het wild sporadisch voor in Oost Nederland: Kleine Barneveldse Beek, Kolenbrandersbos te Milligen, de Achterhoek, Drenthe en in Limburg bij Gennep en op mergelhellingen. Het is een mysterieuze boom, zeldzaam, onbekend en ondergevaardeerd. In de Heukels Flora van Nederland uitgave 1977 wordt hij zelfs niet eens als inheemse boomsoort genoemd. De soort groeit ook goed indien hij aangeplant wordt op drogere gronden.

Uit onderzoek blijkt de fladderiep wel vatbaar voor de iepenziekteschimmel, maar iepenspintkevers vinden de bladeren minder aantrekkelijk. In de praktijk wordt de soort niet bedreigd door de iepenziekte. Vanaf 1995 zijn op enkele plaatsen weer fladderiepen aangeplant, o.a. in Westkapelle, Middelburg en Veere. Monumentale fladderiepen staan in Borculo (de dikste van Nederland), in het bosje Hulzedink in Drenthe (3), in het Ramswoerthe park in Steenwijk (3) en in de botanische tuin 'De Dreijen' in Wageningen (1). Plantmateriaal is te verkrijgen via Stichting Bronnen.

Klonen of van elders

Engelse veldiep

De Engelse veldiep (*Ulmus procera*) komt waarschijnlijk ook in Nederland voor, maar de taxonomie en verspreiding van deze boomsoort is nog onduidelijk (mededeling van Bert Maes). Het natuurlijk areaal van de Engelse veldiep is West en Zuid Europa en waarschijnlijk is de boom ingevoerd in Engeland. Hij lijkt sterk op de veldiep; de bladeren zijn echter ruwer en de twijgen meer behaard.

Hollandse iep

De Hollandse iep (*Ulmus x hollandica*) wordt gevormd door een reeks kruisingen tussen de veldiep en de bergiep. De boom heeft zeer variabele kenmerken, die tussen de beide ouders in staan. Een oude bekende is 'Belgica' (in cultuur vanaf 1694), snelgroeiend, met een machtige kroon als een eik en zeer gewaardeerd vanwege zijn houtkwaliteit. Hij is bijna verdwenen vanwege de iepenziekte; daarom is een jaarlijkse inenting nodig om oude bomen van deze cultivar te behouden. De goudiep (cv 'Wredei') met zijn gele bladeren en een smalle vorm is geschikt voor tuinen.

Er zijn twee veelbelovende resistente rassen in cultuur, tot stand gekomen door kruisingen met andere soorten. 'Columella' is uitgegeven in 1990 en te bewonderen in Ede; zijn vorm is zeer strak piramidaal. 'New Horizon' is een gloednieuwe cultivar die zich nog moet bewijzen in Nederland. 'Lobel' is veel aangeplant vanaf 1974 en is weinig vatbaar voor iepenziekte; een mooi exemplaar staat in de botanische tuin 'De Dreijen' in Wageningen.

Chinees en Siberische iep

Twee soorten uit Azië zijn door hun kleine formaat en kleine blad uitstekend geschikt voor parken, plantsoenen en tuinen en bovendien ongevoelig voor iepenziekte. De Chinese iep (*Ulmus parvifolia*) met cultivars 'Geisha' en 'Hokkaido' bloeit in september en de Siberische iep (*Ulmus pumila*) met o.a. de cv 'Den Haag' kan tot 15 à 20 m uitgroeien. Alle zijn verkrijgbaar in de handel.

Boven:
Goudiep (*Ulmus minor* 'Wredei' syn. *U. carpinifolia* 'Wredei', *U. x hollandica* 'Wredei') is een kleinblijvende iep, geschikt voor een kleinere tuin. Meer ruimte vraagt de *Ulmus* 'Lobel' (midden). Beide soorten zijn niet resistent tegen de iepenziekte. De 'Lobel' is wel minder vatbaar. foto's: Plant Publiciteit Holland

Links onder:
De kloon 'Belgica' van de Hollandse iep (*Ulmus x hollandica*) groeit uit tot een enorme boom. De soort is in het verleden op ruime schaal aangeplant, onder andere massaal in Zeeland. Daar zijn veel bomen verdwenen als gevolg van de iepenziekte. foto: Bert Maes

Iepeninformatie

Stichting Bronnen
Meerwijkselaan 27, 6564 BS H. Landstichting
tel: 024-3601280 / fax: 024-3607868
www.bronnen.nl

www.iepenwacht.nl
www.bomenmb.dds.nl/iepen
home.hetnet.nl/~gerdien14/iepen.htm

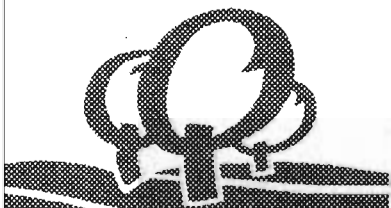
Literatuur:

Natuurlijk bouwen met hout. Peter Fraanje
Iepen voor Nederland. Ton Stolk (red.),
uitgave Tuin en Landschap
Bomen en mensen, een oeroude relatie.
uitgave Bomenstichting (de laatste twee publicaties zijn verkrijgbaar bij de Bomenstichting)

Afdeling boomverzorging

- snoeien van bomen d.m.v. klimtechnieken en met inzet van 2 eigen hoogwerkers.
- standplaatsverbeteringen d.m.v. aanbrengen bomenzand en beluchtingen/bemestingen onder hoge druk.
- onderzoek en rapportages
- leveranties bomenzand
- boomverplantingen met newmanframe

**VAN HELVOIRT
GROENPROJECTEN BV**

• oisterwijksebaan 8A • 5056 RD berkel-enschot • tel.:013- 540 82 00 • fax: 013 - 5408201

WK
WOLTER KOK boomonderzoek

advies

boomcontrole (VTA)

uitvoering

➤ telefoon 030 - 65 65 525

Luisoverlast

KRONENMETER

meten van vitaliteit

Bomenbeleid

Groeiplaatsonderzoek

Communicatie

TREKPROEF

meten van standvastheid

Boomeffectrapportage

Verplanten

PICUS

meten van stabiliteit

Planmatig onderhoud

GRONDRADAR

meten van wortelstructuur

Wortelopdruk

...voor meer informatie: www.bomendienst.nl

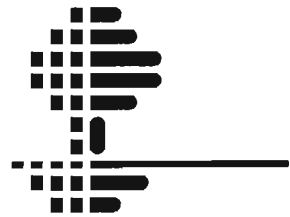
ARCADIS

Infrastructuur, gebouwen, milieu, communications

Bomendienst bewijst uw bomen een dienst

DE JUISTE ZORG VOOR BOMEN

VAN JAARVELD / VAN SCHERPENZEEL
BOOMTOTAALZORG

Overeind 42, 3998 JB SCHALKWIJK
Telefoon: (030) 601 18 80
Fax: (030) 601 23 66
www.boomtotaalzorg.nl

Arbori-Arnhem Boomverzorging & Advisering
Vredesteinsstraat 4
6665 LG Driel
tel : 026-47 22 718 GSM: 06 - 53 75 26 65
fax : 026-47 23 823
E-mail: arbori-arnhem@hetnet.nl

- boomverzorging
- beheerplanning
- inventarisatie
- onderzoek en advies
- taxaties

De natuur in met GRASDUINEN

Natuurmagazine Grasduinen is geheel vernieuwd en actiever dan ooit! Laat je verrassen door de mooiste natuurfotografie en de spectaculairste natuurrapportages uit binnen- en buitenland. Maar trek er vooral zélf op uit, met het nieuwe katern "Buiten gebeurt het". Elke maand 16 pagina's boordevol actieve tips om wandelend en fietsend de natuur in te trekken. Met gratis wandelkaarten en alle informatie die je nodig hebt voor een heerlijke dagtocht of weekendtrip in het groen.

Kennismakingsaanbod: drie nummers voor maar € 6,95.

Geheel vernieuwd

STUUR ONDERSTAANDE BON VOLLEDIG INGEVULD IN EEN ENVELOP ZONDER POSTZEGEL NAAR:
GRASDUINEN, ANTWOORDNUMMER 1391, 1300 VE ALMERE

Ja, ik wil voordelig kennismaken met Grasduinen. Ik ontvang graag drie nummers voor maar € 6,95.

Naam m/v

Adres

Postcode/Woonplaats

Telefoonnummer

Ik machtig Grasduinen om het bedrag van € 6,95 eenmalig van mijn rekening af te schrijven. Bank of girorekening

<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
----------------------	----------------------	----------------------	----------------------	----------------------	----------------------	----------------------	----------------------	----------------------	----------------------

Handtekening

Deze kennismaking is geheel vrijblijvend. Na drie nummers stopt de toezending automatisch. De aanbieding is geldig tot en met december 2003 en alleen als u het laatste jaar geen abonnement op Grasduinen heeft gehad.

**De natuur blijft verbazen.
Grasduinen ook.**

Bomenwacht Nederland

BOMEN IN BEELD

Bomenwacht Nederland is een onafhankelijk adviesbureau dat uiteenlopende boomtechnische projecten uitvoert. Veelal in opdracht van (semi-) overheidsinstellingen, bedrijfsleven of particulieren. Flexibiliteit, kundigheid en kwaliteit staan centraal. Bij Bomenwacht Nederland bent u verzekerd van een objectief advies.

Voor meer specifieke informatie, aanvragen van de bedrijfsbrochure of een afspraak kunt u geheel vrijblijvend contact met ons opnemen. Wij zijn u graag van dienst.

Bomenwacht Nederland B.V.
Nieuwe Tiendweg 18
Postbus 157
2920 AD Krimpen a/d IJssel

T (0180) 59 05 72
F (0180) 59 04 12
E info@bwnl.nl
I www.bwnl.nl

UW BOMEN

- Boomtechnisch onderzoek en advies
- Nazorg bij te (ver)planten bomen
- Inventarisatie boombestanden
- Boomwaardebepaling en -taxaties
- Beheerplanning
- Projectbegeleiding

ONZE ZORG

- Onafhankelijk adviesbureau
- Flexibele houding
- Oplossingsgerichte adviseurs
- Objectief advies
- Kwaliteitsrapporten
- Snel ter plaatse

DE DROOM VAN ELKE BOOM

IMPULSHAMER

BELU-systeem

BOOMBEMESTING

ANTIWORTELFOLIE

ITS LEVERT

BOOMONDERZOEKSAPPARATUUR

- Impulshamer
- Resistograaf
- Fractometer
- Aanwasboor
- Penetrograaf
- Zuurstofmeter

STANDPLAATSINRICHTING

- BELUchtingsystemen ®
- VENTIlatiesystemen ®
- Aereal tube ®
- WALU roosters
- Kroonverankering

STANDPLAATSVERBETERING

- Hokan
- Algihum
- Dendrovorm ®
- Dendramix ®

ANTIWORTELFOLIE DENDRO R.B. ®

- als wortelscherm bij:
- Verhardingen
- Kabel- en leidingsystemen

Bezoek ook onze website: www.poelbosbouw.nl

ITS - International Tree Service bv
Amersfoortseweg 205
3888 NM Nieuw Milligen
(Apeldoorn)

Telefoon: 0577-456561
Fax: 0577-456532
GSM: 06-53491303
E-mail: its@poelbosbouw.nl

Kort nieuws

Ontwikkelingsfonds Boomverzorging in de startblokken

Sinds vorig jaar heeft de Bomenstichting een nieuw fonds onder haar hoede: het Ontwikkelingsfonds Boomverzorging. Dit fonds verkeert nog in de oprichtingsfase, maar geleidelijk aan beginnen de contouren van de mogelijkheden en de activiteiten duidelijk te worden. Met als doelstelling 'het ontwikkelen en verspreiden van kennis over boomverzorging' speelt het fonds in op de wens van beheerders en boomverzorgers.

De dynamiek van de omgeving en het intensieve ruimtegebruik in ons land veroorzaken doorlopend aanslagen op de groeiplaats van bomen. Willen we in deze omstandigheden bomen toch een gezonde toekomst bieden, dan zullen we steeds meer moeten zoeken naar nieuwe oplossingen en technieken. Het uitwisselen van kennis en ervaring is daarbij onontbeerlijk.

In de huidige situatie zijn kennis en ervaringen echter gefragmenteerd en verspreid aanwezig bij diverse partijen en worden deze onvoldoende met elkaar gedeeld. Hiervoor zijn in ieder geval twee oorzaken aan te wijzen. Ten eerste heeft het bedrijfsleven met concurrentie te maken, en heeft dus een belang bij het niet al te vrijmoedig delen van kennis en ervaringen. Een belangrijke tweede oorzaak is dat men elkaars onderzoeken niet kent. Hierdoor bestaat er een grote kans dat vergelijkbare onderzoeken op diverse plaatsen worden uitgevoerd. Gebleken is immers dat de onderzoeksbehoefte van diverse partijen niet veel uiteenloopt,

In het Ontwikkelingsfonds Boomverzorging zijn vertegenwoordigd:

- Intergemeentelijke Studiegroep Boomverzorging
- Nederlandse Vereniging van Boomverzorgende Bedrijven
- Nederlandse Vereniging Taxateurs van Bomen
- Kring Praktiserende Boomverzorgers
- Nederlandse Bond van Boomkwekers
- Bomenstichting

want iedereen wordt met dezelfde problemen geconfronteerd: de lindes druipen in alle gemeentes, kabels en leidingen worden overal aangelegd met overal dezelfde kwalijke gevolgen voor bomen. Met het Ontwikkelingsfonds Boomverzorging willen we stimuleren dat de kennis over boomverzorging toeneemt en dat deze met elkaar wordt gedeeld. Boombeheerders en boomverzorgers worden uitgenodigd aan het fonds deel te nemen. We maken met elkaar geld vrij voor vernieuwend onderzoek en delen de resultaten met elkaar. Onderzoek doen is duur. Maar indien we samenwerken kunnen we voldoende geld bijeen brengen om echte stappen voorwaarts te zetten in onze kennisontwikkeling.

Zoals gezegd staat het fonds in de startblokken. Het plan is om dit jaar de eerste twee onderzoeken te laten beginnen. Ze zijn gericht op 'ziektes en aantastingen van bomen' en 'bomen en hun groeiplaats'.

Het Ontwikkelingsfonds Boomverzorging is afhankelijk van bijdragen van deelnemers en sponsors. In het fonds zijn overheid en bedrijfsleven vertegenwoordigd en er is overleg met onderzoeksbureaus en onderwijs.

De Bomenstichting heeft de verantwoordelijkheid voor de organisatie, financiën en communicatie van het fonds op zich genomen, met instemming van de andere partijen. Op deze manier geven we het fonds verder gestalte.

Het ontstaan van het fonds en het feit dat het nu van de grond komt, is vooral te danken aan de initiatiefnemer en inspirator Thale Roosien van Arcadis PlanRealisatie BV Bomendienst. Hij heeft zich van het begin af aan hiervoor sterk gemaakt in samenwerking met alle andere enthousiaste leden van de initiatiefgroep.

*Helène van der Poel,
directeur Bomenstichting*

Oplossing Puzzel

In onze jaarlijkse winterpuzzel moesten de namen van 11 loofbomen in vreemde talen worden ingevuld. Dan ontstond verticaal een 12e, bijzondere loofboom. Na juiste invulling ziet het diagram er als volgt uit:

CHESTNUT	Engels
ACER	Latijn
HETRE	Frans
PAPPEL	Duits
WEIDE	Duits
SAULE	Frans
ROWAN	Engels
ROBINIA	Latijn
OAK	Engels
MORUS	Latijn
ORME (of ULME)	Frans (of Duits)

De twaalfde boom was dus de schaduwboom. Zestien puzzelaars stuurden ons het juiste antwoord. Er was één foute oplossing. Uit hun midden trokken wij de inzendingen van mw. J. van Haren uit Den Haag, mw. F. Peelen-Klapwijk uit Amsterdam en Christine Tamminga uit Hilversum als de winnende. Gefeliciteerd! Deze donateurs sturen wij onze prijs, het boek 'De man die bomen plantte.'

Bestuurswisseling

Met ingang van het nieuwe jaar heeft er een wisseling van bestuursleden plaatsgevonden. Ir. Hans Heijbroek, iepenspecialist en voormalig medewerker van de Dorschkamp in Wageningen (dat opgegaan is in Alterra) was na negen jaar bestuurslidmaatschap niet meer herkiesbaar. Hij werd opgevolgd door ing. Teije Bakker. Tijdens een diner eind december werd afscheid genomen en welkom geheten.

Hans Heijbroek heeft zich vooral sterk gemaakt voor het Iepenberaad, hij verzorgde de eerste Dierckx-lezing in 1995 en heeft met succes regelmatig aangedrongen op nauwere contacten tussen de Nederlandse Dendrologische Vereniging en de Bomenstichting.

Teije Bakker is werkzaam bij Copijn Utrecht boomspecialisten. Hij richt zich op het initiëren van boomprojecten in binnen- en buitenland en op innovatie van producten. Teije Bakker was in het verleden al betrokken bij diverse commissies binnen de Bomenstichting.

Knotten of kandelaberen als 'oplossing' voor watermerkziekte

De gevreesde watermerkziekte houdt al sinds mensenheugenis huis onder wilgen. De ziekte openbaart zich door verwelking van delen van de kroon en heeft uiteindelijk de dood tot gevolg. Bestrijding is niet mogelijk. Een doorgezaagde tak van een zieke boom laat een verkleuring van het vatenstelsel zien. Het ziektebeeld is enigszins te vergelijken met dat van iepenziekte in iepen. Het ziekteverloop bij de wilgen is veel trager.

Vaak is het antwoord op de geconstateerde aantasting de bomen dan maar te kappen. Aanleiding voor dit berichtje was de aankondiging in De Goudsche

Courant (november vorig jaar) dat tientallen kolossale wilgen, die aangetast waren door de watermerkziekte, in de winter in mootjes zouden worden gezaagd. Daarmee is deze gemeente niet de enige, die voor een dergelijke oplossing kiest. Toch hoeft het niet zo radicaal. Er is een oplossing voor het in toom houden van de ziekte, die minder drastisch is dan kappen, maar wel zeer ingrijpend. Met kandelaberen of knotten en het om de drie jaar afzetten van jonge scheuten wordt voorkomen dat de gehele boom het begeeft.

Een knotwilg is een normaal landschapsbeeld, zeker in de omgeving van Gouda. Het behoud van de prachtige stammen was dan een feit geweest. En daarmee waren ook vele insecten, vogels, en holenbroeders gered. Bij kandelaberen wordt de stam ontdaan van de hoofdtakken en bij de zaagwonden ontstaat een krans van nieuwe twijgen. Na de ingreep ziet de boom er verschrikkelijk uit, maar een groeiseizoen verdet oogt het silhouet al beter. Zeker zolang er blad aan de boom zit. Laat het duidelijk zijn dat dit geen pleidooi is voor deze niet geringe snoei-ingrepen, maar dat het slechts een middel is om een boom (stam) te behouden.

Overigens is niet elke wilg even gevoelig voor de watermerkziekte. De gewone schietwilg (*Salix alba*) is erg gevoelig, maar bijvoorbeeld de variëteiten *S.alba* 'Liempde' en 'Tinaarlo' hebben bewezen zich beter te kunnen verweren.

Peerlkamplaan mogelijk Rijksmonument

Bij de Rijksdienst voor Monumentenzorg ligt het verzoek van de 'Vereniging Vrienden van het Gooi' en de 'Vereniging Leefmilieu, de Vechtstreek en omstreken' om de monumentale Peerlkamplaan in Hilversum aan te wijzen als rijksgroenmonument.

Bomennieuws wijdde vorig jaar (nr.3-2002) een artikel aan de Peerlkamplaan en de Bomenstichting heeft onlangs per brief aan Monumentenzorg haar steunbetuiging meegedeeld.

Twee aanvragen gingen vóór: de tuinen van tuinarchitecte Mien Ruys en de schapen- en koedrift in het Drentse Borger Odoorn. De Rijksdienst heeft

de aanvragen in behandeling genomen en beslist daarover in de loop van dit jaar. Het was tot voor kort in feite alleen mogelijk groene objecten in combinatie met vervaardigde elementen voor te dragen. Zo hebben het Wertheimpark en het Vondelpark in Amsterdam een officiële monumentenstatus en de tuinen van Paleis het Loo worden in een adem genoemd met het monumentale paleis. Wanneer de Rijksdienst een of meer van de aanvragen honoreert, dan betekent dit een doorbraak in het verkrijgen van een beschermde status voor groene elementen op landelijk niveau.

Kaalslag op komst?

WOUDENBERG - De kapvergunning voor particuliere bomen in de gemeente Woudenberg wordt in principe altijd verstrekt. Wethouder Zandbergen van ruimtelijke ordening ziet in een kapvergunningstelsel een belemmering voor aanplant van jonge bomen. Hij vermoedt dat men huiverig is voor het planten wanneer men weet dat het later problemen kan opleveren om de boom te kunnen vellen. Vandaar dat iedereen die een vergunning indient er ook een krijgt. Te vrezen valt dat de gemeente Woudenberg straks een erg kale gemeente wordt.

Huisarrest voor vellen van boom

NEW YORK (USA) - David Norwood, eigenaar van het houthakbedrijf Norwood Properties heeft zes maanden huisarrest opgelegd gekregen en een boete van 95.000 dollar voor het vellen van een boom waarin een zeearend haar nest had gebouwd. De zeearend is het nationale symbool van de VS en is wettelijk beschermd. Nesten mogen niet worden verstoord. Van de boete moet Norwood 90.000 dollar doneren aan de National Fish and Wildlife Foundation.

Aankoop bomen stimuleert tot herinventarisatie

DEN HELDER - De gemeente heeft drie monumentale bomen gekocht en is daarmee drie bomen rijker en € 45.000,- armer geworden. De bomen vormden tot oktober vorig jaar de entree naar de 'Stad van de toekomst' op de Floriade in Hoofddorp en waren speciaal voor de expositie geplant. De 125 jaar oude knottessen hebben nu hopelijk hun laatste standplaats gekregen in Den Helder. Den Helder is niet dik bezaaid met monumentaal groen. Het register van de Bomenstichting kent slechts vijf objecten. Maar blijkbaar heeft de gemeente door de aankoop de smaak te pakken gekregen. Ze heeft namelijk opdracht gegeven tot een herinventarisatie, die moet uitwijzen of er mogelijk objecten in het verleden over het hoofd zijn gezien.

Nieuwe ziekte bedreigt eiken

De Plantenziektenkundige Dienst (PD) maakte deze zomer bekend dat een nieuwe schimmel, *Phytophthora ramorum*, Nederland heeft bereikt. De zeer besmettelijke en dodelijke schimmel, ook wel 'sudden oak death' genoemd, houdt al enige jaren huis onder verschillende boomsoorten in Californië in Noord Amerika, zoals sequoia, douglas en verschillende soorten inheemse eiken. In ons land is de schimmel tot nu toe alleen aangetroffen op rhododendron en viburnum, maar boomkwekers en -beheerders zijn gewaarschuwd. De symptomen zijn bladvlekken, twijgsterte en twijgkankers. Rotting van de stambasis komt ook voor, vooral bij eiken en enkele heesters. De PD doet op grote schaal onderzoek naar de mogelijke verspreiding in ons land en de vatbaarheid van houtige gewassen. Ze let met name op eiken, beuken en tamme kastanjes. Wanneer de ziekte net zoals in Amerika in staat blijkt te zijn eiken te doden, dan ziet het er somber uit voor onze bossen en laanbeplantingen.

Echt of niet?

Dendrina E. Knuppel -
in 't Hoenderhok

*Boomzandmast uitgevoerd in metaal.
Gefotografeerd in Zuid-Afrika door Sily Martens uit
Eindhoven.*

Bomenwandeling Oud-Beijerland

De gemeente Oud-Beijerland in de Hoeksche Waard is een bomenwandeling rijker. Carolien en Peter Londerman, leden van het Hoekschevaards Landschap hebben dit initiatief genomen en konden met steun van gemeente en provincie dit idee realiseren.

Gedeputeerde Houtman ging tijdens zijn toespraak tijdens de officiële ingebruikname van de route, in op de noodzaak van voorlichting over allerlei zaken in de leefomgeving. Veel is onbekend en leeft daardoor niet bij de bevolking. Een bomenroute draagt bij tot de bewust-

wording en is een verrijking voor vele bewoners. Burgemeester Van der Hart onderstreepte dit en liet weten dat dit initiatief een vervolg krijgt in andere thema's. De Bomenwandeling omvat een routebeschrijving (op papier) en een plattegrond. Er is een korte route van 6 km door de bebouwde omgeving of een langere van 9 km die ook door het buitengebied en naar het natuurzoekerscentrum Klein Profijt voert. Langs de route zijn enkele informatiepanelen geplaatst die uitleg geven over de geschiedenis van het groen en er staan bomenbordjes van de Bomenstichting.

Dan maar de fik erin

In alle vroegte stond op de laatste dag van oktober in Winterswijk een paardekastanje in brand. De boom was door onbekenden aangestoken.

De boom stond in het restant van de tuin van sociëteit De Eendracht, plaatselijk ook bekend als Dé van de Riet. Het pand was vorig jaar zomer gesloopt om plaats te maken voor een appartementencomplex. Het plaatselijke aannemingsbedrijf dat de bouw op zich had genomen kreeg van de gemeente echter geen kapvergunning voor de kastanje. Het bedrijf schakelde daarop een boomverzorgingsbedrijf in om een plan te maken de boom te verplaatsen. Daar stemde de gemeente wel mee in. De kastanje zou op de plaats moeten komen van een vrijwel afgestorven rode beuk elders op het terrein. De verplanting stond voor november op het programma. Er waren daarvoor al voorbereidingen getroffen.

Ter bescherming tijdens de sloopwerkzaamheden was de kastanje met enkele planken ingepakt. Juist die planken hebben volgens Hans Bronkhorst van de gemeente Winterswijk averechts gewerkt. Ze hebben als een soort schoorsteen gefungeerd waardoor de brand sterker aanwakkerde dan wanneer de planken er niet waren geweest.

De dag na de brand was een boomverzorger aanwezig om de beschadigde boom te onderzoeken. Zeker 50 procent van de stam was zwartgeblakerd.

Het politieonderzoek onder buurtbewoners leverde niets op. Niemand had iets van de brand gemerkt. Er werd een lege

jerrycan gevonden, maar daar bleef het verder bij. De politie sloot daarop vrij snel het dossier.

Verplanten was verder onmogelijk. Een gezonde boom heeft al veel energie nodig om zich na het verplanten aan te passen aan de nieuwe omgeving. En bovendien was het maar de vraag of de boom wel zou herstellen van de brandschade in zulke omstandigheden. De gemeente had geen keus en verleende een kapvergunning. Nog voordat het papier officieel was, had de aannemer de kettingzaag al in de boom gezet. De gemeente had de normale procedure willen doorlopen maar die gelegenheid werd ze niet geboden.

De boom werd getaxeerd op € 29.000,-. Dat bedrag kreeg de aannemer als claim opgelegd. Hij accepteerde dit bedrag en was daarmee goedkoper uit dan als hij de oude kastanje verplant zou hebben. Van dit bedrag mag hij de kosten aftrekken van de eveneens opgelegde herplant van een forse boom. De herplant moet een exemplaar zijn van circa 35 centimeter omtrek en zal op de plaats van de beuk komen te staan. De rest van het bedrag moet in het lokale bomenfonds worden gestort. De gemeente hoopt hiermee enkele structurele verbeteringen in het bomenbestand door te kunnen voeren, zoals gesteld in het recente beleidsplan. Daarmee draagt de kastanje uiteindelijk toch nog bij aan een groener Winterswijk.

Frank Moens

Boeken

L.A. Springer,
Tuinarchitect en
Dendroloog 1855-1940

Constance Moes,
Uitgeverij De Hef
ISBN 5906906035-3
Prijs: € 39,90.

Deze Springer monografie is een klassiek ogend, mooi geïllustreerd boek dat onmisbaar is voor iedereen met belangstelling voor tuinarchitectuur. En niet alleen voor hen, want Leonard Springer was een veelzijdige man met een enorme werkkraft. Naast het ontwerpen heeft hij veel werk verzet op het gebied van 'groen' onderwijs, tuinhistorie en dendrologie. Hij hechtte veel belang aan onderwijs en liet een schat van door hemzelf verzamelde tekeningen, documenten en artikelen na aan de Landbouwhogeschool Wageningen (nu Wageningen UR), waar hij zelf had gedoopt. Deze verzameling van Springer, nu de hoofdmoot van de Speciale Collecties van de Universiteitsbibliotheek aldaar, was de voornaamste bron voor dit boek.

Auteur Constance Moes -een ver familielid van Leonard Springer- heeft tien jaar gewerkt om de per testament nagelaten wens van de twee dochters van Springer, dat er een monografie zou komen over hun vader, in vervulling te doen gaan. Zeker ook dankzij de steun van een gedegen redactiecomité, Anne Mieke Backer, Erik de Jong en Carla Oldenburger-Ebbers, is het boek niet alleen fraai gedocumenteerd, maar ondanks de ruime wetenschappelijke onderbouwing, goed leesbaar gebleven.

Voor tuinarchitect Leonard Springer was zijn liefde voor bomen allesbepalend. Hij zelf herleidde het begin van zijn interesse in bomen en zijn romantische ideaalbeeld van de natuur tot een zomervakantie in Elspeet. Daar hield de twaalfjarige Springer zijn vader, tekenaar en kunstschilder Cornelis Springer, gezelschap terwijl deze tekende en schetste in het oude Elspeetse Bos. Op een middag werd hij zo zeer getroffen door de schoonheid van de oude, grillige eiken langs de bospaden, dat dit beeld hem sedertdien nooit meer heeft

losgelaten. Hij begon ook zelf te tekenen in de vrije natuur en zocht zijn leven lang een toevluchtsoord in de natuur van Gooi en Veluwe en de bossen van Duitsland om bij te komen van zijn hectische tuinarchitectenbestaan.

'Zowel zijn kracht als zijn zwakte', noemt auteur Constance Moes de romantische bomenliefde van Leonard Springer. In zijn lange loopbaan van zestig jaar maakte hij natuurlijk veel veranderingen mee in de inzichten betreffende de tuinarchitectuur. Maar bij hem leefde altijd de wens om tuinen en parken in te richten met boom- en struikpartijen en de daarbij behorende effecten van licht en schaduw. In dit zeer uitvoerige boek over Leonard Springers leven is de rijke oogst van zijn ontwerpen prominent aanwezig. Van de talloze parken, tuinen en begraafplaatsen die hij ontwierp beleven er een aantal nu, een rijpe bomenleeftijd later, de romantische schoonheid die hem bij het tekenen voor ogen heeft gestaan. 'De natuur als leermeester van de kunst' bleef zijn leidende principe, zelfs na de vorige eeuwwisseling toen hij villatuinen moest ontwerpen, waar het oppervlak te beperkt was voor grote bomen en breeduit groeiende struiken. Daar paste de 'gemengde' stijl beter, met een landschappelijke aanleg van bomen en struiken die een formeel gedeelte omkaderde. Er kwam steeds meer vraag naar bloementuinen en het 'gepriegel en gepeuter' was hem een doorn in het oog. Later kon hij maar moeilijk wennen aan de nieuwe architectonische stijl die was overgewaaid uit Engeland en waar veel rechtlijnig metselwerk aan gepaard ging. 'Het is zoo gemakkelijk, op een klein terreintje maar wat rechte paadjes te maken, perkjes met palmrandjes of kleine bleekveldjes.... Waarom gaan bouwmeesters tot dit kinderlijk geknutsel terug?' schreef hij in 1905.

Naast de fraaie illustraties die iedereen zullen aanspreken, is ook een volledige lijst van Leonard Springers ontwerpen achterin het boek opgenomen. Veel van zijn parken, begraafplaatsen, buitenplaatsen en openbare tuinen bestaan nog steeds en kennen een redelijke spreiding over het land. Het boek zou dus heel wel dienst kunnen doen als gids bij een speurtocht naar Springers nalatenschap in eenieders eigen bui. Ik kan u het boek van harte aanraden.

Florentine van Eeghen

Die Wurzeln der Stadtbäume

Ein Handbuch zum vorbeugenden und nachsorgenden Wurzelschutz

Hartmut Balder
Uitg: Parey Buchverlag,
Berlin
ISBN: 3-8263-3171-0

Dit boek werd in 1998 reeds uitgebracht. Pas door het Symposium Ruimteclaim of Wortelprobleem, dat de Kring Praktiserende Boomverzorgers vorig jaar organiseerde, is het boek in Nederland iets breder in de belangstelling gekomen. In het eerste hoofdstuk krijgt de lezer in snel tempo inzicht in ontwikkeling, bouw en functioneren van boomwortels. In de volgende twee hoofdstukken gaat het in staccato langs de talloze aspecten waarop de stedelijke groeiplaats kan afwijken van de natuurlijke. Oorzaken van het verlies aan kwaliteit van de bodem voor bomen worden verklaard, waarbij wordt aangegeven in hoeverre ondermeer trilplaten, graafwerkzaamheden, gaslekkages, verkeer, intensieve betreding en wegzout de ontwikkelingsmogelijkheden van bomen beperken. Nieuws was er ook voor mij: hondenurine verstoort de ontwikkeling van bomen. Het is zelfs zichtbaar. Vervolgens komen afweerreacties van bomen bij beschadiging van wortels aan bod. In de twee voorlaatste hoofdstukken worden maatregelen voor groeiplaatsbescherming en -herstel aangereikt. De aanwijzingen voor wortelsnoei worden hier op hun juiste plaats gezet: onderdeel van een beheerpakket dat zich richt op het voorkomen van ernstige schade aan bomen. Wat door heel het boek heen op positieve en eigenlijk 'onduitse' wijze opvalt is dat Balder echte voorbeelden en onderzoeksresultaten aanvoert en niet probeert een stap voor stap handleiding aan te reiken. Het boek sluit af met een klapper: een grandioze fotobijlage brengt de behandelde onderwerpen tot leven.

Beknpte teksten en de grote hoeveelheid tabellen, figuren en foto's maken het boek vooral een prima naslagwerk. De kracht: de boomverzorgers put extra motivatie om boomsparend beheer en beleid scherper te formuleren.

Erik R.P. Platje

Bomennieuws

28e jaargang, nummer 1, lente 2003
ISSN 0166-784 X
Een uitgave van de Bomenstichting te Utrecht

*Beschermvrouw
Hare Majesteit de Koningin*

Verschijnt 4 X per jaar, oplage: 4500 stuks

Redactie:
Marjan van Elsland, Douwe van der Heij,
Maartje Nelemans, Erik Platje
Aart de Veer

Eindredactie:
Florentine van Eeghen

Hoofdredactie:
Frank Moens

Vormgeving:
Frank Moens

Aan dit nummer werkten mee:
Peter Fraanje, Leo Goudzwaard,
Helène van der Poel,
Valerie Schepers, Bob de Smit,
Bas Visser.

Redactieadres:
Bomenstichting,
Oudegracht 201 bis, 3511 NG Utrecht
tel (030) 230 35 10, fax (030) 231 03 31
e-mail: info@bomenstichting.nl
www.bomenstichting.nl
postbank 2108755

Wilt u een artikel insturen, vraagt u dan eerst de richtlijnen en de mogelijke omvang op bij de hoofdredacteur.
De redactie beslist over de plaatsing.

Advertentie-exploitatie:
Bomenstichting, t.a.v. Frank Moens

Druk:
Van den Berg's Drukkerij - Maarn

Overname van artikelen en berichten na overleg met de redactie.

Gedrukt op Reviva offset 100 grams.

Bomennieuws is voor donateurs van de Bomenstichting gratis.
Donateur wordt u voor:
€ 20,- per jaar, 65+ € 17,50 per jaar.
Bomenvriend voor het leven € 500,-.

Doelstelling Bomenstichting
Onder het motto
'Bomen zijn buitengewoon'
werkt de Bomenstichting aan haar doel:
de zorg en het respect voor bomen te bevorderen.

Bestuur van de Bomenstichting
ir. H.R.F. Schotanus (voorzitter)
ir. W.J.M. Langeveld (secretaris)
mw.dr.s. S.E.C.O. Goertz (penningmeester)
T.H. Bakker
C.J.M. Denneman
M. de Winter

April 13

Studiedag plantenkennis

Arboretum Trompenburg organiseert een dag aanschouwelijk onderwijs in de tuin. Het programma is te vinden op de website www.trompenburg.nl. De lezingen en workshops beginnen om 10.30 uur.

Kosten voor deelname € 10,- p.p.
Adres: Honingerdijk 86, Rotterdam
Reserveren per e-mail: a.vis@trompenburg.nl of 010-2330166

26 en 27

Natuurlijk hout op Ammersoyen

Verkoop expositie georganiseerd door de Vereniging Houtrijk Nederland. In het prachtige kasteel Ammersoyen presenteren 24 houtbewerkers hun werk.

Zij zijn gespecialiseerd in maatwerk en niet in massaproductie. De aandacht die besteed wordt aan de beelden, wandelstokken, meubels, instrumenten of boeken staat garant voor een hoge kwaliteit.

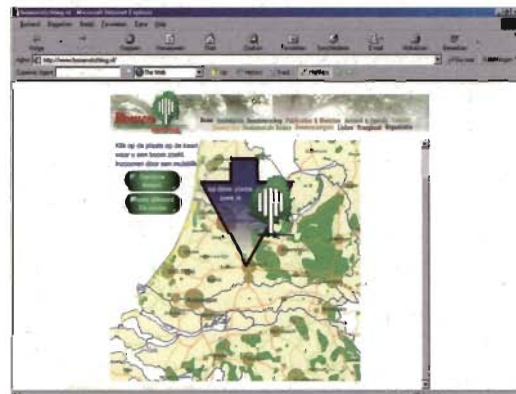

Open van 11.00 tot 17.00 uur
Adres: Kasteellaan 6, Ammerzoden
Entree: € 5,- (kinderen tot 6 jaar gratis)
Info: www.houtrijk.nl

Inzicht in monumentale bomen op www.bomenstichting.nl

Het bij bomenliefhebbers zeer gewaardeerde boek **Monumentale Bomen in Nederland, van uitgeverij Boom en de Bomenstichting, was begin dit jaar uitverkocht. Het zal in deze vorm niet meer worden herdrukt. De eerste druk verscheen in 1991 en in de loop der jaren zijn duizenden exemplaren over de toonbank gegaan. Twaalf jaar later presenteren we een bloemlezing uit ons Nationaal Register van Monumentale Bomen op internet, voor iedereen over de hele wereld vrij toegankelijk. Deze mogelijkheid was bij de verschijning van het boek niet voor te stellen, maar is nu in feite gemeengoed geworden.**

Bezoekers van de website van de Bomenstichting kunnen zich in hun eigen woonomgeving of elders in het land een beeld vormen van de inhoud van het register van Monumentale bomen. Op het beeldscherm verschijnt een kaartje van Nederland en daarop is een locatie te kiezen van waaruit de selectie van de gewenste boom moet worden gemaakt. U kunt kiezen tussen een bepaalde boomsoort of alle boomsoorten. Daarna verschijnen de eerste tien objecten die het dichtst in de buurt

staan van het gekozen punt. Van elk object is een korte beschrijving en een afbeelding te zien.

Een volledig overzicht is het niet, maar dat was ook niet de opzet. Er is geprobeerd een landelijk dekkend overzicht samen te stellen van vrij te bezichtigen objecten, die ook representatief zijn voor het bestand. De bloemlezing op internet is zo opgezet dat bezoekers kunnen reageren op het aanbod en bijvoorbeeld zelf recente foto's of andere gegevens kunnen toesturen.

Met steun van het VSB Fonds kon het systeem worden ontwikkeld. De Bomenstichting breidt het in de toekomst verder uit en houdt het actueel.

Frank Moens

Rijp & Groen

Parkeerterrein netjes

Onlangs kwam ik met iemand langs het gemeentehuis van Ede, waar vorig jaar een groot parkeerterrein is aangelegd. Ik heb mij daar destijds nogal over opgewonden, omdat het een rigoureuze operatie was, waarbij veel natuur is gesneuveld. De meeste 100-jarige eiken zijn weliswaar blijven staan maar hebben door de werkzaamheden een flinke opdonder gekregen, waarvan op termijn de gevolgen zichtbaar zullen worden. Het advies van een boomverzorger had daar heel wat narigheid kunnen voorkomen. De rest van de bomen, struiken en bosjes zijn verdwenen, in een enkel geval verplant. Langs en tussen de parkeervakken zijn een beukenhaag en nieuwe bomen geplant. Mijn gezelschap vond dat het geheel erg was opgeknapt: "Het ziet er nu weer netjes uit." En inderdaad: er ligt een parkeerplaats met keurige, open (voor de sociale veiligheid) groenvoorzieningen eromheen. Maar het is geen natuur meer, het is steriel groen en dat zit mij dwars, vooral ook omdat dit gebiedje tot vorig jaar nog deel uitmaakte van een groene long. Jammer, maar wel 'netjes'.

Tuin netjes

Wat hebben wij Nederlanders toch met dat begrip 'netjes', als het om de natuur gaat? In onze bossen mogen geen dode bomen liggen en in onze tuinen accepteren we al helemaal geen inmenging van de natuur, hoewel ik laatst van een hovenier hoorde dat de natuurtuin weer aan een opmars is begonnen. In Ede merk ik daar nog niets van: veel van mijn burens werken zich in het zweet om de tuin vrij te houden van 'onkruid en ongedierte' en van blad en ander 'vies' spul, zoals algen. We moeten de vogels - die we kennelijk wel willen houden - in de winter massaal bijvoeren omdat onze tuinen zo netjes zijn, dat vogels er geen natuurlijk voedsel meer kunnen vinden. Een onkruidvrij terras, een glad gazon, een bladvrije border, keurige buxushaagjes en stenen potten met bloeiende planten. Geen wespen, mieren en muggen, maar ook geen vlinders, prachtige kevers en andere levende wezens te bekennen. Heel keurig, dat wel.

Tuin niet netjes

Wat ben ik dan trots op mijn tuin, die helemaal niet zo groot is, maar waar ik steeds weer wordt verast door nieuwe plantjes (onkruid?) en beestjes (ongedierte?). Soms een egel, die 's zomers langs de heg scharrelt en misschien wel in de rakkenhoop

overwintert, maar ook graafbijtjes in het terras, veel vogels, al drie jaar een grote kikker in mijn 'vijver' (een ingegraven zitbad), bijzondere vlinanders en andere mooie insecten, prachtige slakkenhuisjes in veel kleuren. Alleen die grote, oranje naaktslakken zijn ook bij mij niet welkom en verhuizen naar het bos. Dat de klinkerpaadjes verzakken, doordat enorme mierennesten juist daar ontstaan, is jammer, maar niet onoverkomelijk. Als mijn bomen nog iets groter worden komen de paadjes in de schaduw te liggen en zullen de mieren vanzelf wel verhuizen. Nog even en het speenkruid gaat weer bloeien, gevolgd door allerlei ander wild of halfwild spul, zoals de dotterbloem die ik van Frank kreeg. Prachtig om te zien, makkelijk in het onderhoud en bestand tegen het afgevallen herfstblad, dat ik 'natuurlijk' laat liggen. Maar ja, wat zeggen mijn burens van mijn tuin? Juist: "De tuin van Marjan van Elsland is een rommeltje!" De natuur is niet netjes, wel fascinerend!

Natuur hardnekkig niet netjes

De natuur en de mensheid hebben een totaal verschillende opvatting van nut en orde. Als de bomen bijvoorbeeld voor de winter een laag bladeren op de aarde laten vallen, die het leven op en in die aarde beschermt, dan vinden wij dat vooral lastig. En als wij een keurig terras aanleggen om 's zomers lekker in de zon te kunnen zitten, ziet de natuur dat vooral als een koloniseerbaar plekje. Vooral op plaatsen waar weinig gelopen wordt, ontstaat al snel een vestiging van Moeder Natuur: grasjes, berkenzaailingen en ander 'onkruid'. Je kunt dat leuk vinden, dan is er niets aan de hand. Veel mensen willen dat terras echter kaal houden. Wie geen gif wil gebruiken kan maar één ding doen: regelmatig op de knieën en alles tussen de stenen vandaan peuteren. Een lekker rustgevend klusje voor na een drukke werkdag.

Marjan van Elsland

